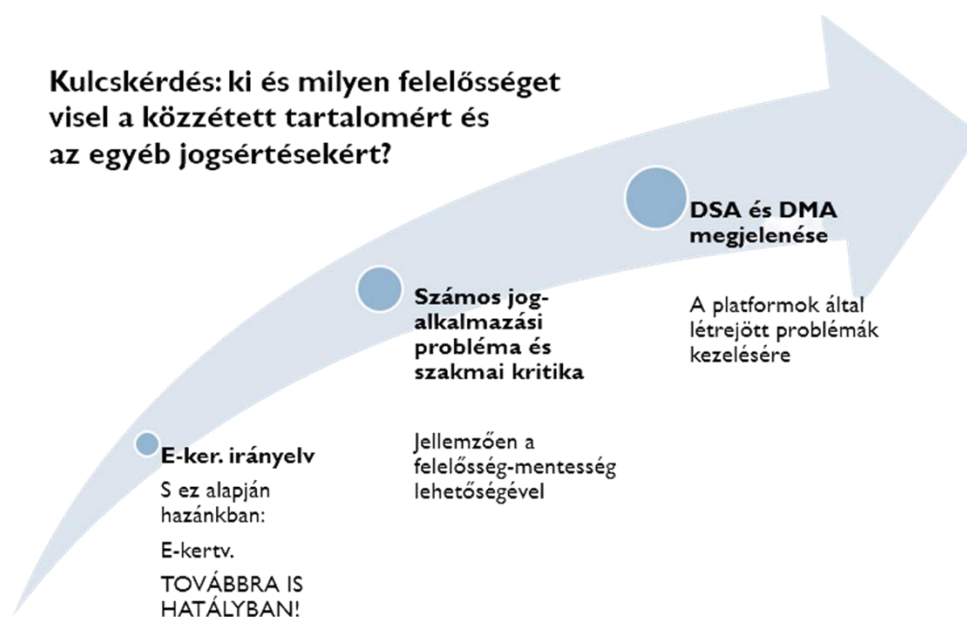

EMBERI JOGI ASPEKTUSOK A DSA-BAN –
Jó-e, ahogy az alapvető jogokat a DSA védeni akarja?

Hohmann Balázs

Az Európai Unió az elmúlt években folyamatosan bővítette a digitális szabályozási keretrendszerét. Ennek fontos elemeként, a digitális szolgáltatásokról szóló rendelet (DSA),¹ célkitűzései között arra is vállalkozik, hogy az alapvető- és emberi jogok vonatkozásában hatékonyabb védelmet valósít meg az online platformok és digitális szolgáltatások kontextusában. Szükség is van erre, hiszen az elmúlt évek fejlődésének eredményeképpen a digitális tér a modern társadalmak működésének és az egyének mindennapi életének meghatározó részévé vált. Az internetes lefedettség jelentős kiteljesedésével, a kommunikáció még inkább személyre szabott, interaktív és felhasználó által generált tartalmaival, és az online platformok globális méretű elterjedése új lehetőségek jöttek létre a közösségi kommunikáció, az információhoz való hozzáférés terén. A területen kimutatható fejlődés eredményeként már nemcsak technológiaként és infrastruktúraként tekinthetünk a platformokhoz kapcsolódó szolgáltatásokra és eszközökre, hanem komoly, akár döntő befolyásoló tényezővé is váltak a társadalom szinte minden folyamatát tekintve. Mindez azonban magával hozta a kockázatok és kihívások nagyarányú növekedését is. A digitális platformok működése, pusztán már a jellemző és irányadó üzleti modellek és az alkalmazott technológiai megoldások miatt az emberi jogok érvényesítése szempontjából jelentős kihívásokat és kockázatokat rejt magában. A DSA bevezetése abból a szükségből fakad, hogy a digitális ökoszisztéma robbanásszerű fejlődése számos olyan problémát hozott felszínre, amelyek kezelésére a korábbi szabályozási keretek már nem voltak megfelelőek. Ezek a problémák magukban foglalják az alapvető jogok, mint például a véleménynyilvánítás szabadsága, a magánélet védelme és a megkülönböztetés tilalma online környezetben történő biztosításának kihívásait.

¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet) HL L 277.

A DSA megalkotásához vezető szabályozási út (Forrás: saját szerk.)

A DSA előremutató jellegének egyik alapját jelenti, hogy a korábbiakhoz képest ex ante szabályozási megközelítést alkalmaz, vagyis a problémák kialakulását megelőző, proaktív intézkedésekkel kívánja garantálni az alapjogok érvényesülését.

A szabályozás kulcselemei:

1. **Kockázatértékelési és -csökkentési kötelezettség:** Az online óriásplatformok és nagyon népszerű online keresőprogramok kötelesek felmérni az alapvető jogokat érintő kockázatokat, és kockázatcsökkentő intézkedéseket bevezetni, valamint ezeket rendszeresen, illetve új funkciók bevezetése előtt felülvizsgálni
2. **Átláthatóság biztosítása:** Az algoritmusok működéséről, a tartalommoderációról és az adatkezelésről szóló jelentések közzététele, részben az általános szerződési feltételekre vonatkozó szabályok mentén.
3. **Válságkezelési mechanizmusok:** Az online óriásplatformoknak és nagyon népszerű online keresőprogramoknak terveket kell alkotniuk arra vonatkozóan, milyen lépéseket tesznek rendkívüli, nagy károkkal fenyegető helyzetek esetén.
4. **Panaszkezelési rendszerek:** A felhasználók számára az online platform szolgáltatók kötelesek lehetőséget biztosítani arra, hogy a szolgáltatással (jellemzően a tartalommoderálási tevékenységgel kapcsolatos) döntéseit vitassák, és akár független alternatív vitarendezési mechanizmusokat vegyenek igénybe, a hagyományos jogérvényesítési megoldások mellett.

A fentieknek megfelelően a DSA egyik központi eleme az online óriásplatformok és nagyon népszerű online keresőprogramok esetében a kockázatértékelésre és kockázatkezelésre vonatkozó kötelezettségek rendszere. Üzemeltetőiktől a szabályozás megköveteli, hogy azonosítsák és értékeljék azokat a rendszerszintű kockázatokat, amelyek a szolgáltatásaik működtetéséből eredően az alapvető- és emberi jogok érvényesülését veszélyeztethetik. Ezen kockázatok között kiemelt szerepet kapnak a jogellenes tartalmak terjesztésének veszélyei, a közvélemény alakulására gyakorolt negatív hatások, valamint az olyan specifikus problémák,

mint a gyűlöletbeszéd vagy sérülékeny csoportok, így a gyermekek jogainak sérülése. Az érintett szolgáltatók kötelesek ezekkel a kockázatokkal arányos, hatékony kockázatsökkentési intézkedéseket hozni, amelyeket rendszeresen felülvizsgálunk.

Részletesen vizsgálva a kérdést, az ex ante szabályozás jelentős előnye, hogy képes elősegíteni a szolgáltatások kialakításának és működtetésének olyan irányú fejlődését, amely egyenesen a szolgáltatásba integrálja az alapjogok védelmét. Ez a megközelítés nemcsak a jogsértések megelőzését támogatja, hanem az online tér biztonságosabbá és átláthatóbbá tételében is kulcsszerepet játszik. A kockázatértékelés és -kezelés folyamata során a szolgáltatók kénytelenek számot vetni szolgáltatásaik hatásaival, ami hosszabb távon hozzájárulhat az érintett szolgáltatások átláthatóságához és megbízhatóbb működéséhez.

Az átláthatóság növelése az alapjogok védelmének másik fontos eszköze a DSA-ban. A szabályozás előírja, hogy az érintett szolgáltatók világos tájékoztatást nyújtsanak a felhasználók számára a tartalommoderációs gyakorlatokról, az algoritmus alapú döntéshozatalról és az adatkezelési eljárásokról. Az átláthatósági jelentések és a szolgáltatók által alkalmazott korlátozásokra vonatkozó tájékoztatás az általános szerződési feltételek között nemcsak a felhasználói tudatosságot növeli, hanem preventív hatással is bírhat, mivel láthatóvá teszi a kockázatokat és az esetleges alapjogi sérelmeket.

Ugyanakkor a szabályozás nem mentes a kihívásoktól és korlátoktól. Az alapvető jogok sérelme gyakran csak ex post, azaz a bekövetkezését követően válik egyértelművé, különösen, ha megítélésében egyéni szempontok is szerepet játszanak. Emiatt az ex ante szabályozás a kockázatok teljes körű előre jelzésére nem minden esetben alkalmas. Az ex ante szabályozás egyik áttételes előnye azonban ez esetben is azonosítható: megalapozza az ex post intézkedések hatékonyságát. Bár az előzetes kockázatértékelés és kockázatsökkentés nem képes minden jogsértést megelőzni, mégis olyan alapokat teremt, amelyekre a hatóságok és bíróságok építhetnek a jogsértések utólagos kezelése során. A szolgáltatóra kiszabható szankciók mértéke és jellege szempontjából releváns lehet, hogy az adott szolgáltató milyen mértékben tett eleget a kockázatsökkentési kötelezettségeinek, és milyen erőforrásokat fordított azok végrehajtására.

Az intézkedések hatékonyságának biztosítása érdekében a DSA az érintett jogalkalmazó szervek, így a digitális szolgáltatási koordinátorok és az Európai Bizottság részére széleskörű vizsgálati és végrehajtási hatásköröket biztosít a hatáskörükbe tartozó szolgáltatókkal szemben. Ez azért is kiemelten fontos szempont mert az ex ante szabályozás és végrehajtásának sikere nagymértékben függ a jogalkalmazási gyakorlat következetességétől és az érintett szereplők együttműködésétől. Az Európai Bizottság és a digitális szolgáltatási koordinátorok végrehajtási jogkörei lehetővé teszik számukra a szolgáltatók tevékenységének proaktív ellenőrzését. Mindkét szervtípus ennek keretében információkéréseket bocsáthat ki, helyszíni vizsgálatokat folytathat, és akár pénzbírságokat is kiszabhat a szabályok megszegése esetén amely olyan mértékű, hogy az a nemzetközi szinten működő, multinacionális szolgáltatók esetében is kényszerítő hatással bír.

Az ex ante jellegű kötelezettségek másik fontos hátránya, hogy egyúttal jelentős adminisztratív terhekkel járhatnak, különösen a kisebb, európai székhelyű piaci szereplők esetében. A DSA-ban a jogalkotó a rendelkezések meghatározásánál törekedett differenciáltan kezelni a különböző szolgáltatók méretét és az egyes szolgáltatások várható kockázati szintjét, a szabályozás végső soron mégis lehet innovációhűtő hatása a belső piacon.

Az előnyök kiaknázására, a szabályozással járó hátrányok mérséklésére a kutatás eredményeként az alábbi javaslatokat lehet tenni:

1. Kockázatértékelési módszerek továbbfejlesztése

A Bizottság gyakorlatában már most észlelhető az az irányultság, amely, nagyon helyeselhető módon, a rendszerszintű kockázatok értékelésére vonatkozó részletes, egységesített módszertanok kidolgozását jelenti. A különböző iránymutatások segíthetik a szolgáltatókat abban, hogy a valódi működési folyamatok és ahhoz kapcsolódó rendszerszintű kockázatok mentén értékeljék tevékenységüket.

2. Partnerség és együttműködés

A fentihez képest hasonló jelentőségű lehet a Bizottságnak azon lehetősége, hogy, amennyiben saját értesülései, illetve a formális információszolgáltatási megkeresése alapján úgy találja, hogy a szolgáltató ugyan nem valósít meg jogsértést a DSA szabályai mentén az ex ante jellegű kötelezettségek teljesítése szempontjából, de megítélése szerint helye lenne a szolgáltatáson vagy az ex ante kötelezettségek teljesítésének módján fejleszteni, úgy proaktív konzultációba kezdjen, amire lehetőséget adnak számára a DSA-ban foglalt szabályok. Hasonlóképp célszerű lehet arra törekedni, hogy a DSA 66. cikke alapján megindult eljárásokban lehetőség szerint a nem megfelelést megállapító határozat létrehozatala helyett arra törekedjen, hogy, amennyiben az eset összes körülménye engedi, a szolgáltató kötelezettségvállalásokat tegyen, mert ez a megoldás egyszerre biztosíthatja az alapjogok magas szintű védelmét, a DSA szabályainak való megfelelést, s egyúttal a szolgáltatók bevonását a döntésbe és a számukra legkevésbé hátrányos technológiai megvalósítás kiválasztását is.

3. Jogalkalmazási folyamatok láthatóvá tétele a felhasználók széles köre számára

Lehet bármilyen hatékony a Bizottság vagy a digitális szolgáltatási koordinátorok (önállóan vagy amikor bevonja őket a Bizottság ebbe) tevékenysége az ex ante jellegű kötelezettségek érvényesítése tárgyában, ha az eljárások és azok eredménye nem jól láthatók az európai állampolgárok, és kifejezetten az adott szolgáltatást igénybe vevő felhasználók számára. Nagy szükség lenne arra, hogy a Bizottság folyamatban levő információkéréseit, s különösen a DSA 66. cikke alapján indult eljárásokat interaktív, jól elérhető, jól értelmezhető, közérthető, s akár grafikailag értelmező, felhasználóbarát formában is megjelenítse saját nyilvános felületein, akár olyan szabályok beiktatásával, amelyek kötelezővé teszik a szolgáltatóknak a folyamatban lévő eljárások vagy a megállapított jogsértések közzétételét a felhasználók számára jól látható módon. E tevékenységben a digitális szolgáltatási koordinátoroknak is nagy szerepe lehet, mert saját tagállamuk tekintetében segíthetik ezen információk disszeminálását az adott állam közvélemény formálódási folyamataira tekintettel.

4. Az ex ante jellegű kötelezettségek rendszer szintű megközelítése

A kutatásban lefolytatott elemzés alapján az ex ante jellegű kötelezettségek ugyan a szabályozás hangsúlyos elemei, de nem tekinthetünk rá úgy, mint az alapjogi védelem egyetlen formájára. Az ex ante szabályozás a kockázatértékelési és kockázatsökkentési intézkedésekkel, valamint más, a DSA-ban foglalt követelményekkel együtt, különösen azok megfelelő alkalmazása esetén, a felmerülő jogsértések kialakulásának kockázatát akár nagyságrendekkel is csökkentheti, de emellett is fennmaradhatnak olyan helyzetek,

amelyeket sem a kockázatértékelési tevékenység, sem a válságkezelési mechanizmusok nem lesznek képesek kezelni, és amelyeket így ex post megoldásokkal kell majd kezelni. Erre tekintettel az ex ante jellegű szabályozás egy fontos, de nem csak önmagában értelmezendő eleme a rendszerszintű kockázatok és jogsértések kezelésének.

5. **Valós idejű átláthatósági megoldások:** Az éves jelentések mellett szabályozással, egységesített módszertani megoldásokkal ösztönözni kell a szolgáltatókat valós idejű vagy ahhoz közelítő tájékoztatási rendszerek bevezetésére, amelyek képesek lennének az egyedi szolgáltatási folyamatban is átfogó információkat nyújtani a felhasználóknak. Ilyen megoldások lehetnének a moderációs döntésekről és az alkalmazott algoritmusok változásairól szóló közérthető, akár automatikus formában elkészülő és megküldött értesítések.

Összességében a DSA ex ante szabályozási megközelítése jelentős lépést jelent az alapvető jogok online védelmének megerősítése terén, amely nem mentes a kihívásoktól és korlátoktól, de megfelelő jogalkalmazási gyakorlattal és a szabályozás folyamatos fejlesztésével alkalmas lehet arra, hogy hozzájáruljon egy biztonságosabb és méltányosabb digitális környezet megteremtéséhez. Az Európai Bizottság és a digitális szolgáltatási koordinátorok együttműködésének kulcsszerepe van abban, hogy a DSA célkitűzései valóban megvalósuljanak.